

Bussum wordt wakker!

Felle acties tegen verkeersplan en centrumplan Bussum in de jaren '70

Ben de Veth

Van verzuiling naar verzet

Bussum was tot in de jaren '50 en '60 een vredig, overwegend katholiek dorp, sterk verzuild, met een fraai centrum, een prachtig 19e-eeuws raadhuis, en een echte Brink. Ik woonde midden in het centrum, in de Kerkstraat, waar mijn vader een wijnhandel had. De middenstand kocht bij elkaar. Katholieken bij Katholieken, Protestanten bij Protestanten. Zwemmen was, in ieder geval aan de Huizerweg, gescheiden: mannen en vrouwen zwommen op verschillende tijden. Eendrachtig werd de inval van Rusland in Hongarije in 1956 veroordeeld en men koelde ook in Bussum zijn woede op het kantoor van *De Waarheid* aan de Landstraat. Maar Bussum veranderde. Een volkomen nieuw fenomeen vestigde zich in Bussum: De TV. Midden in het centrum: in het Irenekerkje aan de Kerkstraat, pal naast onze winkel; in de Ambachtschool aan de Landstraat, in een torenhoge ijzeren stelling aan de Nieuwstraat en in het Vitusboulevard aan de Vitusstraat. De eerste grootwinkelbedrijven vestigden zich. Projectontwikkelaars kochten posities, er kwam leegstand, er werd gesloopt en geleidelijk toonde Bussum grote gaten (de Tuin van Vroom aan de Kerkstraat, nu Scapino; een groot kaal terrein aan de Vlietlaan, nu de HEMA en de jaren braakliggende Raadhuisgronden, na de sloop van het oude Raadhuis aan de Brinklaan). De bouw van de HEMA (naar ontwerp van Dudok) verliep snel. Het eerste verzet stak voorzichtig de kop op: een anonieme Bussummer schilderde in koeienletters op de houten schutting om het terrein: 'Hier Eet Men Afval'. Er werd ook hard gewerkt aan de uitbreiding in Bussum Zuid, om de naorlogse woningnood binnen de eigen grenzen te kunnen oplossen.

BEN DE VETH (links) en JOOS SMIT samenstellers van „Verkeersplan-Verkeerdplan” in de Nassaulaan, die in hun visie beslist tot wandelpromenade moet worden uitgeroepen. „De Leidsestraatwinkelaars waren ook eens tegen en zijn nu enthousiast”...

Ben de Veth (links) en Joos Smit

al een Gewest Gooi en Vechtstreek bestond. En zonder enige vorm van raadpleging van bewoners en ondernemers in het dorp. De op zich goede bedoelingen van het gemeentebestuur leidden daarmee tot groot verzet onder de bevolking.

Geloof in de grote schaal, maar bevolking krimpt

Begin 1973 belde een gemeenteraadslid uit Bussum. Hij zat in zijn maag met het Verkeersstructuurplan van Bureau Goudappel en Coffeng, vooral met de grootschalige ingrepen die Goudappel voorstelde in de Bussumse verkeersstructuur. Ik was in het laatste jaar van mijn studie pla-

Het hart van het nieuwe centrum.

nologie, met als specialisatie verkeersplanologie. Studiegenoot Joost Smit en ik zetten ons aan een grondige analyse. Dat werd het begin van een veel uitgebreider project: het Centrumplan van de gemeente Bussum.

Beide plannen zouden een metamorfose van Bussum betekenen. Beide bleken de typische producten van de jaren '60 en '70, de nationale wederopbouw en de ambitie vooruitstrevend en ondernemend te zijn met geloof in de grote schaal der dingen. En dat in een Bussum dat zijn schoonheid en sfeer juist ontleende aan de fijnmazige structuur, en de kleinschaligheid van haar bebouwing. Bussum dat, voorzagen wij, binnen een decennium zou slinken met 10.000 inwoners. Een eenvoudige rekensom als je de vergrijzing, de dalende woningbezetting en de ontwikkeling van de woningvoorraad van Bussum berekende. En dat alles in een periode dat de bevolking in heel veel gemeenten genoeg kreeg van grootschalige ingrepen en het volstrekte gebrek aan inspraak.

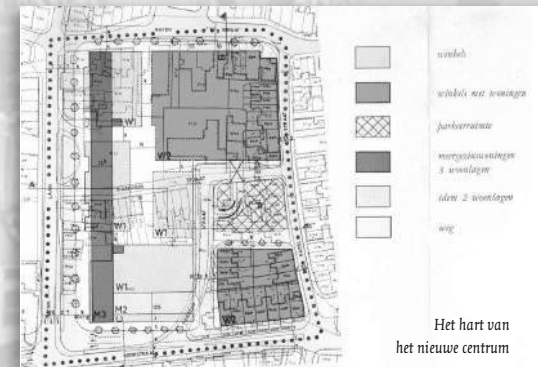
Vierbaansweg, dwars door centrum

Goudappel was voor ons, planologen in de dop, geen onbekende. In zijn boek *Verkeers- en vervoerstudies* uit 1970 lasen wij al dat "openheid van informatie, doelstellingen en taakstellingen, voorwaarden zijn wil een discussie met het publiek enige zin hebben". Wij waren benieuwd hoe dit in de praktijk in Bussum had uitgepakt. We maakten een schema waarin we overzichtelijk ordenden wat zijn uitgangspunten waren en wat onze visie daarop was.

Goudappel voorzag verdere groei van de bevolking, wij krimp. Hij voorzag ook dat Bussum een sterke pool zou worden voor het omliggende verzorgingsgebied als tegenhanger van Hilversum. De zuigkracht van Hilversum zou volgens hem nog groter worden door de aanleg van de zogenaamde 'expressieweg' tussen Weesp en de A1, die er overigens nooit gekomen is. Wij van onze kant voorzagen dat Bussum een duidelijke tweede zou worden en niet moest proberen Hilversum naar de kroon te steken. Dat zou leiden tot overbewikeling en leegstand. Bovendien betoogden wij dat de expressieweg een onhaalbare en onwenselijke oplossing zou zijn, die dwars door zeer waardevol natuurgebied zou gaan lopen en waar Bussum voor zijn verzorgingsfunctie niets aan zou hebben.

Maar bovenal: Goudappel stelde een vierbaansweg dwars door Bussum voor: het Brinklaan - Prinsenstraat - Nieuwstraat - Landstraattracee. Daarvoor zouden tientallen woningen moeten worden gesloopt. Wij kenden deze verkeerskundige 'oplossing' uit Hilversum, waar Goudappel het gemeentebestuur eveneens had overtuigd van een

vierbaansweg door het centrum: het Schapenkamptracee voor het station langs. Die oplossing vonden we niet functioneel. Het zou, vonden wij, leiden tot ruim baan voor het doorgaande verkeer, een aantal wijken van het centrum scheiden en de toegankelijkheid van het centrum belemmeren. Maar het zou net zozeer een ontoelaatbare aantasting van de stedenbouwkundige structuur en het aanzien en de sfeer van Bussum betekenen, een effect dat in Hilversum al heel goed te zien was.

Het hart van het nieuwe centrum

Goudappel, maar ook het college van B&W, bekeken de toenmalige problemen met de typische bril van de jaren '60: radicale vernieuwende ingrepen en een groot geloof in grootschalige aanpak. Discussie met de bevolking vond men lastig. Het zou alleen maar leiden tot vertraging. Een standpunt dat in de jaren '60 en begin '70 overigens in de meeste Nederlandse gemeenten werd gehuldigd.

Verkeersplan, verkeerdplan

Onze analyse leidde tot een heel andere oplossing dan het voorstel van Goudappel. We vroegen het gemeentebestuur die te mogen toelichten. Die gelegenheid kregen we. We werden ontboden op het gemeentehuis op een avond in 1973. Burgemeester Admiraal, de wethouders Boor en Houtzager en professor Goudappel hoorden ons met interesse aan. We hadden ons minutieus voorbereid, maakten onze visie duidelijk, lieten zien waarin we van Goudappel verschilden en brachten een alternatief. Doorgaand verkeer langs Bussum via de Ventweg langs de Amersfoortse straatweg, een beperkte rondweg rond het centrum (achter Mariënborg langs), eenrichtingsverkeer op de Brinklaan, absoluut geen vierbaansweg door het dorp, dus geen sloop. Goedkoper, meer draagvlak, sneller te realiseren.

Dat werd ons eerste optreden als toekomstig planoloog. Opgetogen verlieten wij na anderhalf uur de B&W-kamer. Goudappel had naar onze mening echt te weinig steekhoudende tegenargumenten.

De Scapinogronen met rechts (witte gevel) het allereerste gemeentehuis

Korte tijd later bleek dat het College voet bij stuk hield. Het Verkeersplan Bussum werd ongewijzigd aangeboden aan de Gemeenteraad. Wij waren verbijsterd, gefrustreerd en vol onbegrip. We boden de gemeenteraad direct ons alternatief aan: Verkeersplan Bussum: Verkeerd plan. We mobiliseerden de pers. *Gooi en Eemlander*, *Trouw* en zelfs Hilversum1 besteedden volop aandacht aan deze actie van twee jonge studenten tegen het bevoegd gezag. In de Raad was er inmiddels kritiek op de plannen ontstaan. De PPR/PSP-fractie was het meest duidelijk in de afwijzing. Maar ook de jongere KVP-ers en PvdA-ers in de raad hadden grote twijfels.

We organiseerden een 'prikactie' langs diverse politieke sleutelfiguren, legden onze nota bij boekhandels en bibliotheken en zorgden voor veel media-aandacht.

Op 14 juni 1973 behandelde de Raad het plan. Met alleen de stemmen van PSP en PPR tegen werd het verkeersplan van de gemeente goedgekeurd, evenals de kredietaanvraag om de onteigeningen langs het tracee te beginnen. Wel kreeg het college opdracht van de hele Raad "de jongens [wij dus] nog eens met de professor [Goudappel] te laten stoeten". De publieke tribune was overvol. De aanwezigen uit allerlei hoeken van Bussum waren verbijsterd en razend. Direct na de vergadering verdwenen de raadsleden. Er was geen ruimte meer voor toelichting en gesprek. Daarmee was een stevige basis ontstaan voor de actie die vanaf dat moment tegen Verkeersplan zou beginnen. Veel Bussummers waren vastberaden de uitvoering van dit plan tegen te gaan.

Op deze plek staat nu de Openbare Bibliotheek

Heilig vertrouwen in specialisten

Het was duidelijk dat Bussum op een breukvlak in de tijd stond: bestuurders, met heilig vertrouwen in specialisten, een gevoel van urgentie om Bussum te vernieuwen en onhandig en eigenzinnig in de communicatie met zijn bevolking. Maar het tij keerde. Er waren inmiddels verschillende actiecomitees ontstaan, van bewoners en ondernemers. Zij sloten zich aaneen in Het Centrale Actiecomitee en vroegen ons hen te ondersteunen.

Plotseling en binnen een maand na de raadsvergadering over het Verkeersplan kondigde het gemeentebestuur met veel ophef een Ontwerpschets voor het centrum van Bussum aan. Het *Gooisch Nieuwsblad* bracht dit op 27 juli 1973 onder de kop 'Wandelingen door het centrum van Bussum anno 1985'. De krant gaf een impressie wat Bussum kon verwachten "een gezellig pleintje, aangelegd met fleurige terrasjes, waaromheen boetiekjes, bazars, bistro's, enzovoort, een passende omljsting vormen. Het is een zonnig, met nogal wat groen omzoomd plekje". Alsof je de zon erbij cadeau kreeg.

Duidelijk werd ook wat de gevolgen waren: sloop, onder andere van de Wilhelminakerk, veel dichtere bebouwing van het centrum, grote uitbreiding van het winkeloppervlak, vestigingen van een aantal grootwinkelbedrijven, drie parkeergarages aan de randen van het centrum, een stelsel van ringwegen, vestiging van veel kantoorruimte en de bouw van een groot sociaal cultureel centrum. Het Verkeersplan van Goudappel was hierbij integraal overgenomen.

Het Centrumplan was ontworpen door Stedebouwkundig Bureau Wissing, in overleg met een commissie van deskundigen en een Stuurgroep waarin het gemeentebestuur en projectontwikkelingsmaatschappij Empeo zitting hadden. Empeo had zich inmiddels een flinke positie

Villa de Olmen, waar nu de Olmenlaan loopt

in Bussum verworven. Zij bezat het terrein van de Olmen, waar tot dan toe 'slechts' 2 villa's stonden. Enige vorm van vooroverleg met de bevolking had niet plaats gevonden. De overtuiging dat dit het enige juiste plan voor Bussum was, was de rode draad in de communicatie. De *Gooi en Eemlander* nam positie: in een redactioneel commentaar op 27 juli 1973 werd de gemeente opgeroepen om op te schieten en geen verdere discussie te voeren. "Als men op die manier [zoals over het plan Goudappel] discussie voert is er over vijf jaar in Bussums hart nog niets gebeurd".

18 minuten spreektijd

Een storm brak los. Weken lang werd in de media fel over het 'Plan Wissing' gedebatteerd. Onder de naam 'Urbaan' werd het gekraakt door een in Bussum wonende planoloog-stedebouwkundige die anoniem wenste te blijven. Hij wees op de kleinschaligheid van Bussum waar het plan zich niet mee verdroeg, de andere inzichten in stedebouw en verkeer die inmiddels gemeengoed begonnen te worden, het risico op dode plekken en onveiligheid 's avonds door de vele kantoren die er in het centrum zouden komen. Hij vond dat de stadsvernieuwing op deze manier problemen opleverde, in plaats van dat zij die oploste. De PSP/PPR bracht een doelstellingnota uit en pleitte voor een totaal andere 'tuinstedelijke' oplossing, kleinschaliger, meer groen, meer aandacht voor langzaam verkeer, geen sloop maar renovatie. De fractievoorzitters van KVP en VVD openden de tegenaanval met een beroep op de noodzaak de achterstand ten opzichte van Hilversum in te halen en snel tot besluitvorming en uitvoering van het centrumplan over te gaan.

Hoek Brinklaan/Veerstraat

In september 1973 volgen twee 'hearings' over het centrumplan. Bewoners en ondernemers waren massaal toegestroomd. De eerste avond, 17 september, wordt een mislukking. Het taalgebruik van de deskundigen is euforisch en verullend: geen 'sloop' maar 'verschuiving die elders gecompenseerd wordt' aldus de stedebouwkundige. De verantwoordelijke wethouders krommen de tenen. De burgemeester heeft grote moeite de orde erin te houden en er is regelmatig grote hilariteit in de zaal. Er is precies 18 minuten beschikbaar voor reacties. In die 18 minuten komen niet eens alle vragen aan bod die de talrijke bezoekers hebben. De aanwezigen hebben het gevoel volstrekt niet serieus genomen te worden. De tweede hearing op 19 september is beter voorbereid, maar opnieuw worden de plannen massaal naar de prullenbak verwezen.

De verwarring wordt compleet door een tweede serie hearings in dezelfde maand, nu over het ontwerp Structuurplan voor heel Bussum. Ze worden maar door een handjevol Bussummers bezocht. De relatie met het centrumplan kan niet worden duidelijk gemaakt, terwijl het ontwerp Structuurplan toch de visie voor de toekomst van Bussum als geheel wil geven, met alle analyses die daaronder liggen.

Actiecomitees bundelen zich

De beide hearings hebben een onbedoeld effect: er ontstaat een hechte samenwerking tussen de verschillende actiecomitees. Geïnteresseerde Bussummers met deskundigheid op gebied van demografie, recht, architectuur en stedebouw stromen toe. Er komt steun van het opbouwwerk, in de vorm van advies, stencilen en vergaderfaciliteit.

We maken een doelstellingnota om alle actiescomitees en deskundigen op een lijn te krijgen. De instemming is unaniem. Besloten wordt een werkgroep op te richten die een alternatief plan gaat maken. Half november 1973 zijn de voorbereidingen klaar en de werkgroep 'Bussum NATUURLIJK Anders' is een feit.

De werkgroep vraagt direct om een gesprek met het gemeentebestuur. Dat loopt op niets uit. De gemeente heeft haast en deelt mee het ontwerpbestemmingsplan binnen twee maanden ter visie te leggen. De provincie heeft al aangegeven geen bezwaar te hebben, en de gemeenteraad, met uitzondering van PPR en PSP kan zich eveneens in meerderheid in het centrumplan vinden.

Aangekondigd wordt dat het plan de juridische weg zal gaan volgen en in procedure wordt gebracht. De bewoners van de straten waar gesloopt gaat worden krijgen rond die tijd een brief van B&W met de mededeling dat de voor-

Actiecomitee 'Bussum wordt wakker!'

bereidingen voor de reconstructie gewoon doorgaan. Er is dus echt haast met de uitvoering, mogelijk vanwege de raadsverkiezingen van 1974. Geleidelijk is enige twijfel in alle partijen waarneembaar. Een nieuwe generatie jonge politici staat klaar. Zij zien de commotie in Bussum en het verzet Bussum zo ingrijpend op de schop te zetten. En zij voelen de omslag die zich ook in Bussum voltrekt: men wil gehoord en begrepen worden. De democratiseringsgolf heeft ook Bussum bereikt.

'Bussum wordt wakker!... geef uw reactie!'

De werkgroep besluit haar strategie te veranderen. De deskundigen in de groep gaan onmiddellijk aan de slag met een alternatief. Het andere deel besluit op alle mogelijke manieren de bevolking te mobiliseren. In de Wilhelminakerk wordt een grote expositie ingericht met dramatische foto's van het toenmalige centrum, met een uitleg over de plannen van de gemeente en tekeningen en teksten over het alternatief. De bevolking wordt via de pers en affiches opgeroepen naar de expositie te komen en haar mening te geven over de plannen. Men kan ook eigen suggesties geven en daarover met bezoekers en de werkgroep in discussie gaan. De Bussumse fotograaf Pim Westerweel maakt een zeer tot de verbeelding sprekend affiche met de tekst: 'Bussum wordt wakker...geef uw reactie!'.

Er wordt een tekenwedstrijd op de Bussumse scholen over het centrum georganiseerd, harmonieorkesten worden benaderd, er gaat een geluidswagen rond, Joost Smit en ondergetekende ontwikkelen een speciaal ganzenbordspel over de plannen en de acties en er is volop publiciteit. Op 23 januari 1974 wordt de expositie geopend. Professor Hendriks van het Economisch Instituut Bouwnijverheid opent de expositie en Jan Mulder en Rob de Nijs rijken de prijzen uit voor de tekenwedstrijd.

Massale response

De acties hebben effect: Bussummers stromen massaal toe. Zij gaan met de werkgroep in discussie, dragen suggesties aan en betuigen hun instemming met het alternatief.

Men blijft tot laat in de avond discussiëren. Ook raadsleden komen in grote getale opzetten en doen enthousiast mee met de discussies met bezoekers. Zij zien er een goede mogelijkheid in het contact met de burger te versterken. De sfeer is informeel, en draagt eraan bij dat er weer gesproken wordt tussen burgers en politiek zonder de heftige reacties tijdens de hearings en in de ingezonden stukken. Ook leden van het College komen, het liefst in de 'stille uurtjes' en zijn enthousiast over de aanpak.

Alternatief Centrum- en Wegenplan

Het alternatief van de Werkgroep 'Bussum NATUURLijk Anders' is simpel: de werkgroep geeft per plandeel nauwkeurig aan wat ook mogelijk zou zijn. Zij kiest voor een andere benadering: kleinschalig, meer groen, geen sloop, wel renovatie, geen of weinig kantoren, meer culturele voorzieningen, versterking van het winkelbestand, meer woningen in het centrum, minder ingrijpende verkeersoplossingen, beter openbaar vervoer, en plannen afstem-

Spelregels bij het ganzenbordspel

men op de reële functie die Bussum toen en in de toen verwachte toekomst zou hebben. De alternatieven worden gedetailleerd in tekening gezet. Een week lang is de expositie open. Iedere dag stromen Bussummers binnen en zijn de werkgroepleden paraat voor toelichting. Aan het eind van de week is de conclusie: draagvlak voor het alternatief.

'Bussum, klaarwakker!'

Na de manifestatie is 'Bussum wakker'. Overal wordt het debat gevoerd. Er vinden gesprekken plaats met de B.O.R. (Bussumse Ondernemers Raad). De B.O.R. is kritisch maar voorzichtig. Zij twijfelt over de komst van grote winkelketens. Ze ziet ook een positieve kant van de grote winkelketens: de Bussummer zal, verwacht zij, shoppen bij het groot winkelbedrijf, en kopen bij de lokale middenstand.

Er komt een uitnodiging van het college aan de werkgroep om nog eens te komen praten. Maar het openingswoord van burgemeester Admiraal is al weinig hoopgevend: hij stelt dat er nog weinig veranderd kan worden omdat men op het punt staat de plannen in de huidige vorm ter visie te leggen. Aan het eind deelt de burgemeester mee dat de gemeente aan haar verplichtingen tot inspraak via hearings en de verantwoordingsnota daarop had voldaan, en "de verdere ontevredenheid maar via bezwaarschriften aan de raad moest worden ingebracht". Een paar dagen later verschijnt een vier pagina's grote krant van de gemeente. Vormgeving, tekst en illustraties verraden de inhuur van een professional op communicatiegebied. De boodschap is: "Bussums hart is niet gezond, het kraakt, het verkrot, het lijkt steeds meer op gatenkaas (...) Is er nog hoop op herstel? Het antwoord is 'Ja', want Bussum heeft niet stilgezeten, Bussum is klaarwakker geworden." Met een duidelijke verwijzing naar de manifestatie van de werkgroep 'Bussum NATUURLijk Anders'.

Met de bus door Bussum: 4100 bezwaarschriften

Er zit voor de werkgroep nog maar één ding op: bezwaarschriften verzamelen en tijd winnen. Tot na de gemeenteraadsverkiezingen van 29 mei 1974. In de hoop dat een nieuwe raad een nieuwe visie heeft en ontvankelijk is voor de kritiek vanuit de bevolking. De werkgroep maakt in allerlei een eigen, uitvoerig gedetailleerd bezwaarschrift met een alternatief Centrum- en Wegenplan. Ze huurt de voormalige bus van de schooltandarts en trekt daarmee tijdens de bezwaartermijn door Bussum. Middelbare scholen worden bezocht en scholieren wordt gevraagd hun ouders te motiveren de bus te bezoeken. De bezoekers van de expositie van 23 januari worden schriftelijk benaderd. En via de pers en advertenties laat de werkgroep weten in welke wijk de bus staat en wanneer. De bus is behangen met spandoeken en affiches., Er liggen 10 voorgedrukte bezwaarschriften en een model bezwaarschrift dat blanco is. De bus wordt in alle wijken druk bezocht. Mensen tekenen niet klakkeloos maar gaan in discussie met werkgroepleden. Halverwege de actie zijn de bezwaarschriften op. Er zijn er dan al 2000 ingediend en er moeten nieuwe 'gestencil'd worden. Vergezeld van enkele journalisten worden op vrijdag 22 maart 1974 3800 bezwaarschriften ingediend en

Klate vlakke na de sloop van het Gemeentehuis aan de Brinklaan

op zaterdag komen er nog 300 binnen. Het totale aantal bezwaarschriften komt daarmee uit op 4100. Een absoluut unicum voor Bussum.

College: simpelweg niet eens

Het college slaagt erin binnen drie maanden de bezwaren te beantwoorden. De ambtenaren maken een algemene notitie waarin wordt ingegaan op de hoofdlijnen van de bezwaren. De bezwaren over de gevolgde inspraak worden terzijde geschoven. Ook de bezwaren over de omvang van het voorzieningenniveau (veel te groot gezien de demografische ontwikkeling), de verkeersstructuur en de aantasting van het karakter van de bebouwing worden niet gehonoreerd.

Het College is het simpelweg met deze bezwaren niet eens. Op een enkel punt (hoeveelheid kantoorruimte) wordt het plan aangepast. Maar in hoofdlijnen blijft het Ontwerpbestemmingsplan voor het Centrum van Bussum zoals het was. Op 27 juni 1974, een maand na de gemeenteraadsverkiezingen, behandelen College en Raad de bezwaarschriften, en met name de verantwoordingsnota van het college. Opnieuw volgen felle debatten. De meningen lijken te kantelen richting een kleinschaliger aanpak, minder drastische verkeersingrepen, er zijn bedenkingen over de financiële uitvoerbaarheid en er wordt aandacht gevraagd voor een betere communicatie met de burger. Uiteindelijk wordt de notitie, en daarmee de essentie van het centrumplan bijna unaniem aanvaard.

De verslagenheid op de publieke tribune is enorm. Van de kant van de raadsleden klinkt applaus. Van de tribune luidruchtig boe-geroep. Het doet lijken gevallen. Maar het proces sleept zich voort. Een aantal bezwaarden gaat in beroep bij provinciale staten en uiteindelijk bij de kroon. Nog maar een paar bewoners kunnen de energie opbrengen de complete rechtsgang af te maken.

Enkele jaren later start de uitvoering. Een groep hoogwaardigheidsbekleders loopt vanaf het nieuwe gemeentehuis naar het centrum om daar het startsein voor de uitvoering te geven. De genodigden lopen pal achter een immens spandoek dat wordt hooggehouden door enkele 'dissidente' raadsleden van de PSP. De tekst luidt: "Bussum bezuinigt, maar centrumplan kost 35 miljoen". De foto verschijnt prominent in de krant en tekent de scheiding der geesten.

De balans

Inmiddels is het centrumplan bijna klaar. De bevolking bevindt zich precies op het aantal dat door de werkgroep was voorspeld: geen 40.000 maar 30.000. Over het verkeersplan is anno 2009 nog steeds discussie, maar de grote lijnen zijn gerealiseerd. De inzichten op gebied van verkeer en bereikbaarheid zijn veranderd. Uiteindelijk is de vierbaansweg dwars door het centrum er niet gekomen en de weg achter Marienburg wel. Een situatie als in Hilversum (Schapenkamp) kon worden voorkomen. Er zijn aanmerkelijk minder woningen gesloopt dan in de oorspronkelijke plannen. De hoeveelheid winkels en kantoorruimte is teruggebracht en de bebouwing is

Ganzenbordspel 'Bussum NATUURLijk anders'

Centrum van Bussum anno 2009

minder dicht geworden. Niettemin is veel waardevolle bebouwing verdwenen: de markante villa's op de Olmen en een aanzienlijke hoeveelheid markante gebouwen aan de Veerstraat en de Brinklaan.

Ook al is de actie voor velen onbevredigend beëindigd, Bussum heeft naar mijn mening wel degelijk winst geboekt. Het is voor het eerst dat Bussummers zo massaal in verzet kwamen. Inmiddels is het communicatie- en inspraakbeleid geformuleerd en de uitvoering daarvan veel professioneler geworden. De Werkgroep 'Bussum NATUURLijk Anders' heeft daar in de jaren '70 een stevige basis voor gelegd.

Geraadpleegde bronnen

- *Verkeers- en vervoersplan Bussum*, Goudappel en Coffeng, Deventer 1970
- *Verkeers- en vervoersstudies*, Goudappel en Coffeng, Den Haag 1970
- *Schetsontwerp reconstructieplan Centrum Bussum*, Bureau Wissing, augustus 1973
- Diverse artikelen in *Gooi en Eemlander* en *Gooisch Nieuwsblad*, 1973 en 1974
- *Een hart voor de stad*, verantwoording van een inspraakprocedure over het centrumplan voor Bussum, college B&W Bussum, 21 november 1973
- *Doelstellingen Centrum*, Werkgroep Bussum NATUURLijk Anders, november 1973
- *Centrumplan Gemeente Bussum*, Werkgroep Bussum NATUURLijk Anders, maart 1974
- *Verkeersplan Bussum: Verkeerdplan, kritieknota op het Verkeersstructuurplan Bussum 1970*, J. Smit, B. de Veth, juni 1973
- *Bussums Ganzenbord*, januari 1974
- *De planoloog in het inspraakproces, een nieuwe taakopvatting voor de planoloog op mikro-nivo, getoetst aan een praktijksituatie*, J. Smit, B. de Veth, mei 1975

Foto's: archief auteur en coll. HKB

Ben de Veth (1948) is geboren en getogen (Kerkstraat) Bussummer. Studeerde in Amsterdam af als sociaal geograaf (1973) en planoloog (1974). Vanaf 1975 werkzaam als opbouwwerker, inspraakcoördinator, manager bij verschillende woningcorporaties en tot 2009 als directieadviseur en manager marketing en communicatie van woningcorporatie de Alliantie.

De Westering en Oostereng: het beëindigingsplan van Bussum

Sophie Keulemans
en Peter van Dulst

De Wester- en Oostereng liggen ten zuiden van de Ceintuurbaan, de doorgaande weg, die de zuidelijke grens van de bebouwing van Bussum vormde. De snelle, planmatige naoorlogse nieuwbouw heeft sterk zijn stempel gedrukt op deze wijk. De laatste jaren worden bepaalde elementen vervangen door meer hoogwaardige en zorgvuldiger ontworpen nieuwbouw, waarmee de wijk aan aanzien wint. Voorbeelden daarvan zijn op diverse plekken in de wijken te vinden: het nieuwe seniorencomplex De Heul aan de Koekoeklaan, de 48 grondgebonden woningen aan de Jan Bottemastraat (de oude Deltaschool), de Brede School tussen de Laarderweg en de Lange Heul, het woningcomplex op het terrein van de voormalige Zuiderkerk en het gezondheidscentrum aan de Piet Heijlaan. De wijk is vooral bevoorrecht door zijn bijzonder gunstige, geheel open ligging aan het Goois natuursreservaat.

Bouwen, bouwen, bouwen

In de jaren '50, '60 en '70 van de vorige eeuw werd er in Bussum Zuid druk gebouwd. De eerste plannen voor dit gebied dateren al van vóór de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de oorlog werd er voornamelijk nagedacht over bouwen. Van daadwerkelijk bouwen kwam weinig terecht. Aan het einde van de jaren '40 en zeker in de jaren '50 werden de contouren voor de plannen goed zichtbaar en werden de eerste deelplannen uitgevoerd. De urgentie was er: de woningnood was groot.

De wijk bestaat uit twee delen, de Westering en de Oostereng, die van elkaar worden gescheiden door een langgerekte parkachtige strook, de Groene Long. Deze biedt plaats aan een groene zone met speelweiden en een hertenkamp.

In de Tweede Wereldoorlog stond de bouwproductie niet alleen op een uiterst laag pitje, er werd ook nog eens op zeer ruime schaal woonruimte vernield. Direct na de oorlog was het dan ook zaak de bouwproductie op gang te krijgen. Eenvoudig was dat niet. Aan alles was gebrek. Geen geld, geen deugdelijke materialen. Tekort aan machines. Deze schaarste is in de wijken die in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw gebouwd werden duidelijk te zien. Toch is niet elke wijk uit die tijd aan vervanging toe. De naoorlogse uitbreiding van Bussum in de Westering en de Oostereng is daarvan een goed voorbeeld.

Opvallend is de ruime stedenbouwkundige opzet, waarbij gebouwd werd volgens het principe van het Nieuwe Bouwen: licht, lucht, ruimte, groene wiggen en een sterke scheiding tussen wonen, werken, verkeer en recreatie. Voor de architectuur en de bouw was in die tijd aanmerkelijk minder geld beschikbaar dan nu. Dit uit zich in gebouwen die eenvoudig van opzet zijn en minimaal versierd zijn. Toch hebben de buurten door hun stedenbouwkundige opzet een hoge kwaliteit.

Lange Heul flatwoningen: een goed voorbeeld van het toepassen van stempels. Herhaling van gebouwen in een ruime groenzone. Direct aan het natuurgebied